

Adatok a Cserehát, a Bódva-völgy és a Rakacai-völgymedence flórájához I.

PENKSZA Károly⁽¹⁾ – SALAMON Gábor⁽²⁾

(1) GATE Növényteni és Növényélettani Tanszék Gödöllő H-2103

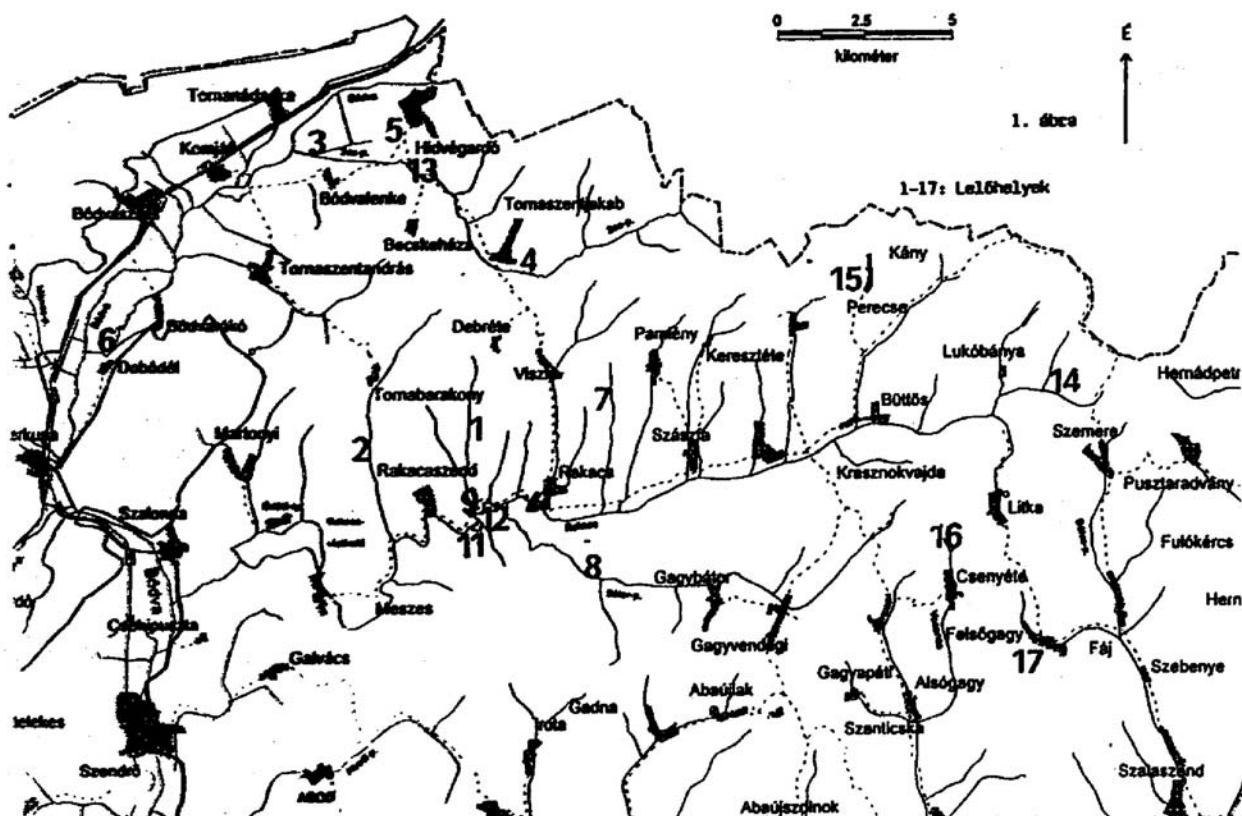
(2) Természetvédelmi Hivatal, Barlangtani és Földtani Osztály Budapest Költő u. 21

BEVEZETÉS

Az újabkori botanikai feltárások során az ország területének egy részén alapos vizsgálódás, de még csak szemlélődő, adatvadászó bejárás sem folyt. A Cserehát, a Bódva-völgy és a Rakaca-völgy botanikai feltárása is hosszú ideig váratott magára. Az elsősorban THAISZ Lajos nevéhez fűződő századeleji florisztikai feltáró munka után 80 évnek kellett eltelnie, hogy a részletes botanikai feltárás elinduljon.

A vizsgált területek Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén a következő kistájakhoz tartoznak (MAROSI-SOMOGYI 1990): Keleti Cserehát, Nyugati Cserehát, Rakacai-völgymedence, Bódva-völgye. A felsorolt területeken a nedves réteket és a száraz gyepeket vizsgáltuk. Jelen dolgozatban az új florisztikai adatokat közöljük.

Az 1. ábra mutatja azokat a lelőhelyeket, amelyekről az adatok származnak. Az egyes közölt fajok után a zárójelben lévő számok a térképen jelölt előfordulási helyekre utalnak.

A növényfajok azonosításakor, és az egyes fajok elterjedésére vonatkozó kutatás során a GATE Növényteni és Növényélettani Tanszék és a MTM Növénytárának herbáriumát néztük át.

A fajnevek SIMON (1992) nomenklaturáját követik, de a határozásoknál ROTHMALER (1994) művét is felhasználtuk.

A fajnevek után zárójelben felsoroljuk SIMON (1992) művében szereplő Északi-középhegységi vagy magyarországi adataikat.

KORÁBBI ADATOK ÉS IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A Cserehát és a Bódva-völgy felső szakasza kiesett a környéket kutató botanikusok útvonalaiából. Részletes gyűjtéseket Abaúj-Torna vármegye területéről THAISZ (1908, 1910, 1911) közölt. A vizsgált területekre vonatkozó közlések a három publikáció közül csak a másodikban találhatók. Az egyik megnevezett termőhely Komjáti, ahol a Bódva-völgyből és az Alsóhegyről is származnak adatok (pl.: *Sparganium erectum*, *Sparganium ramosum*, *Typhoides arundinacea*, *Poa palustris*, *Potamogeton trichoides*, *Sium latifolium*, *Sagittaria sagittifolia*, *Melica uniflora*, *Cephalanthera damasonium*, *Schoenoplectus tabernaemontani*, *Bolboschoenus maritimus*, *Polycnemum arvense*). Ezen túl nagyon érdekes, hogy a *Festuca valesiaca*, *Catabrosa aquatica*, *Echium russicum*, *Carex distans* fajok az 1911-ben megjelent publikációjában nem szerepelnek, de a MTM Növénytárának herbáriumában egy-egy példányban megtalálhatók. THAISZ (1911) Bódvalenkéről is közölt 11 adatot (pl.: *Sparganium ramosum*, *Sagittaria sagittifolia*, *Potamogeton trichoides* var. *condylocarpus*, *Epipactis latifolia*), Csobádról említi az *Iris ochroleuca* ssp. *holophilat*, illetve a *Juncus atratust*. BOROS Ádám a Bükkben ill. az érintett területtől északabbra húzódó hegységekben gyűjtve néhány napot itt is eltöltött. Három alkalommal (1922, 1937, 1938) gyűjtött a területen, adatai között csak kevés hajtásos növényekre vonatkozó utalás szerepel. BOROS (1922) Komjáti és Bódvaszilas közötti szántóról közöl egy virágos fajt (*Adonis aestivalis*), illetve a nedves rétről öt edényes növényt (*Ranunculus trichoides*, *Veronica scutellata*, *Utricularia vulgaris*, *Thalictrum lucidum*, *Orchis palustris*). 1937-ben Bódvaszilas mellől közli a *Centaurea indurata* és *annonica* hibridjét, a *Centaurea* x *Szőllősi*-t. Részletes fajlistát csak az Esztramosról adott. A hegy lábánál elterülő nedves területek fajai közül a következőket említi: *Epilobium hirsutum*, *Cuscuta europaeum*, *Leonurus marrubiastrum* (BOROS 1938). JAKUCS (1961) művében is néhány adat szerepel. JUHÁSZ (1983) a zergeboglár csereháti előfordulásáról számol be. NAGY Miklós és PAPP Mária (1992) a Rakaca-völgy felső szakaszának növényzetéről írnak, kiemelve az *Alchemilla monticola* előfordulását. Emellett cönológiai felvételt is közölnek 31 virágos növényfajjal. A Rakaca forrásvidékének és a Rakaca-völgy Szászfa és Rakaca település közötti terület növényzetéről is közölnek új adatokat, pl: az *Achillea ptarmica*, a *Carex canescens* fajokat (NAGY–PAPP 1995a, 1995b). A *Fritillaria meleagris* morfológiai jellemzését, és populációdinamikai vizsgálatát is elvégezték (NAGY - PAPP 1995c).

ADATOK A JELEN ÁLLAPOTHOZ

Az előforduló fajok közül kiemelkedő jelentőségűnek ítéljük meg azokat, amelyek újak a területre, nemcsak a hegységre, hanem tágabb környékére is. A fajok után zárójelben SIMON (1992) művében szereplő előfordulási adatokat közöljük, illetve a herbáriumokban felkutatott eredményeket, vagy más szerzők a fajra vonatkozó adatait. Számos esetben szerepel a növényhatározóban pl. Zempléni-hg.-Börzsöny, vagy Tornai-hg.-Budai-hg., ahol nem lehet egyértelműen megítélni, hogy az érintett területeink beletartoznak-e. A herbáriumi kutatások nem tették egyértelművé az előfordulásokat. A két herbáriumban, amelyeket végigkutatunk, megtalálható lapok alapján egyértelműen nem lehet kijelenteni, hogy egy bizonyos fajnak valóban nincs a területre vonatkozó herbáriumi adata, bár a MTM Növénytár adatai a legszélesebb mértékben lefedik az országot. A kisebb herbáriumok áttekintése és azon adatainak feldolgozása pontosíthatja, kiegészítheti az egyes növényfajok előfordulási határait.

FLORISZTIKAI ADATOK

Carex caespitosa L. (SIMON 1992: NY-Dt: Sopron, Kőszeg, Őrség). TÍMÁR–SZMORAD (1996) nem említi a *Carex caespitosa* előfordulását a Soproni-hegységből. Szóbeli közlésükben megerősítették, hogy GOMBOCZ (1906) Tóalmi előfordulási adatát megerősíteni nem tudták, illetve e termőhelyről herbáriumi bizonyító példány nincs. A Kőszegi-hegységből ANTAL et al. (1994) kiemelve közlik, hogy a *Carex caespitosa* nem fordul elő a hegységben. A Bakonyaljáról SZODFRIDT és TALLÓS (1962) közölték.

E Magyarországon viszonylag ritka faj jelenlegi előfordulásai a vizsgált területen: Debrétei-völgy (1.), Barakonyi-völgy (2.), Hídvégardó (5.), Bódvalenke (3.), Tornaszentjakab (4.), Bátor-patak völgye (8.), Rakaca forrásvidéke (14.), Kány (15.).

Carex buxbaumii Wahlenb. Hazánkból LÁJER (1996) közölte Vindornyaszőlősről és a Káli-medencéből. Hídvégardó mellett (a térképen 5. számmal jelzett lelőhelyen) találtuk. (A magyarországi Matricum-ra új!) A határozás helyességét begyűjtött példányok alapján LÁJER Konrád is megerősítette.

Carex hartmannii Cajander [SIMON 1992: DK: Bakonyalja, A: Dráva-v. Barcs., LÁJER (1996): Őrség (Szőce), FARKAS ap. LÁJER (1996): Zempléni-hegység (Drahos)] A *Carex hartmannii* hazai előfordulását SZODFRIDT és TALLÓS (1962) állapította meg először, JUHÁSZ et al. (1985) Darány - Nagyberekből írták le. A bizonyító példányok a Növénytar Herbáriumában találhatóak. A *Carex hartmannii* és *Carex buxbaumii* fajokat CAJANDER (1935) választotta el egymástól. SOÓ Rezső (1973, 1980) a két faj önállóságát nem ismerte el, a *Carex buxbaumii* nevet a *Carex hartmannii* szinonímjaként kezelte. Az európai flóráművekben és a határozókban azonban mindkét faj szerepel.

A vizsgált területen az alakkör mindkét faja előfordul. A *C. hartmannii*-t a Pamlény és Viszló közötti forráslápon (7. sz. lelőhely) találtuk és gyűjtöttük.*

Carex nigra (L.) Reich. (SIMON 1992: K: Zempléni-hg.-Börzsöny., DK: szélein, DT: Sopron-Zala, Bakonyalja, Tolna, A: Mezőföld, Ny, ÉA). A herbáriumokban viszont nincs a környékről lap. A legközelebbi adat a szlovákiai Torna településről származik JÁVORKA-CSAPODY gyűjtéséből 1942-ből és 1952-ből.

Előfordulás: Hídvégardó (5.), Bódvalenke (3.), Barakonyi-völgy (2.), Tornaszentjakab (4.).

Carex buekii Wimm (SIMON 1992: K: Zempléni-hegység, Cserhát, Gyöngyös, Ipoly-v., Dt: Őrség)

Előfordulás: Barakonyi-völgy (2.), Csenyéte (16.), Kány (15.).

Carex cuprina (Sándor) Nendtv. (SIMON 1992: K: Bükk, Mátra, Cserhát, , DK: Visegrádi-hg., Budai-hg., Bakony, Balaton-v., Dt: Vas, Baranya, A: Kis-A., Mezőföld, D-T, Tt, Ny)

Előfordulás: Debrétei-völgy (1.), Barakonyi-völgy (2.), Lassú-híd (11.), Felsőgagy (17.), Csenyéte (17.).

Geum aleppicum Jacq. (SIMON 1992: ÉK: Zempléni-hg., Bükk)

Előfordulás: Pamlény és Viszló között, irtásterület (7.).

Festuca ovina L. (SIMON 1992: K: Zempléni-hg., Cserhát, Bükk, Pilis, NY-Dt: Sopron, Kőszegi-hg., Vasi-dv., Őrség)

Előfordulás: Tornaszentjakab (4.).

Agrostis vinealis Salisb. (SIMON 1992: K: Zempléni-hg., Bükk, Visegrádi-hg.-Balaton v., Dt: Kőszeg, Vas, A: Kis-A, D-T)

Előfordulás: Debrétei-völgy (1.), Barakonyi-völgy (2.), Pamlény és Viszló közötti forrásláp (7.), Bátor-patak völgye (8.).

Agrostis gigantea Roth. (SIMON 1992: nem szerepel külön fajként, de PENKSZA és SZERDAHELYI (1995) ROTHMALER (1994) alapján külön tárgyalja)

Előfordulás: Bódvalenke (3.).

Nardus stricta L. (SIMON 1992: K: Zempléni-hg., Tornai-hg.-Visegrádi-hg., Dt: Sopron-Zala, Bakonyalja, D-Somogy) Előfordulás: Tornaszentjakab (4.).

Lathyrus palustris L. (SIMON 1992: K: Bükk, Budai-hg., Tata, Balaton-v., NY-Dt.: Vas, Zala, A: szórv.)

Előfordulás: Bódvalenke (3.).

Thymus pulegioides L. (SIMON 1992: K: Zempléni-hg.-Pilis, Bakony, Dt: Vas-baranya)

Előfordulás: Hídvégardó (5.), Tornaszentjakab (4.).

Puccinellia distans (L.) Parl. (SIMON 1992: K: Zempléni-hg., Bükk, Gödöllői-dv. stb.)

Előfordulás: Rakacaszend és Rakaca közötti út mentén (9.).

Poa palustris L. (SIMON 1992: ÉK: Zempléni-hg., Bükk, Cserhát. DK: Bakony, Balaton-v., Dt: Sopron-Zselic, A: nem ritka.) THAISZ 1911-ben közölte a Bódva-völgyből, Komjáti mellől.

Előfordulás: Debrétei-völgy (1.), Hídvégardó (5.), Bódvalenke (3.), Barakonyi-völgy (2.), Lassú-híd (11.), Felsőgagy (17.).

* A *Carex hartmannii*-t 1996 júliusában a Mátrában, Mátraszentistván mellett FIGECZKY Gáborral is megtaláltuk.

Fumaria rostellata Knaf (SIMON 1992: K: Zempléni-hg., Bükk, Mátra, Gödöllői-dv., Budai-hg., Balaton-v., Dt: Vas, Zala, Baranya, Tolna, A: Győr, Pest, Borsod, Ny.) Előfordulás: Janka patak déli részével érintkező szántón (12.).

Succisella inflexa (Kluk.) Beck (SIMON 1992 K: Tornai-hegység, Miskolc, Nógrád, Hévíz)
Előfordulás: Tornaszentjakab (4.).

Senecio eruciformis (SIMON 1992 K: Zempléni-hg., Visegrádi-hegység-Balaton-vidék)
Előfordulás: A Cserehát területén a száraz gyepekben gyakori.

Onosma tornensis Jáv. (SIMON 1992: ÉK: Tornai-hg. Alsóhegy)

Előfordulás: a hídvégardói Szent János kővön (13.), valószínűleg ültetett, mert a tövek mellett a *Sedum spurium* kertben előforduló, ide nyilvánvalóan telepített néhány példányát is megtaláltuk.

Festuca valesiaca Schleich. (SIMON 1992: főleg löszön, nem túl gyakori. Komjátai mellett THAISZ 1910-ben gyűjtötte, amely feltehetően az Alsóhegyről származik, illetve szintén Ő gyűjtötte a Keleti-Cserehátban Csobád mellett 1909-ben)

Előfordulás: A Cserehát területén száraz gyepekben gyakori.

Melica picta C. Koch (SIMON 1992: K: Zempléni-hg.-Mátra, Herbáriumi adata csak Tornáról van, JÁVORKA 1936-os gyűjtése.)

Előfordulás: Rakacaszendtől keletre található meredek, északi letörésű márványrög (10.).

Echium russicum Gmel. (SIMON 1992: K: Zempléni-hg.-Vértes. Komjátiban gyűjtötte THAISZ 1909-ben.)

Előfordulás: Rakacaszend és Rakaca közötti gyepekben.

Carduus collinus W. et K. (SIMON 1992: K: Tornai-hg.-Gerecse)

Előfordulás: Rakacaszend és Rakaca közötti gyepekben.

Orchis tridentata Scop. (SIMON 1992: ÉK: Tokaj, Bükk, Gyöngyös: Sár-hegy, Gödöllői-dv.)

Előfordulás: A Lassú híd melletti parlag terület (11.).

Poa badensis Hke. (SIMON 1992: K: Tornai-hg., Bükk, Pilis-Balaton-v.)

Előfordulás: Szent János kő (13.).

Orobanche lutea Baumg. (SIMON 1992: ÉK: Bükk, Gyöngyös, Gödöllői-dv., Visegrádi-hg.)

Előfordulás: Rakacaszendtől keletre található meredek, északi letörésű márványrög (10.).

IRODALOM

MAROSI S. - SOMOGYI S. 1990: Magyarország kistájainak katasztere II. 883-976.

ANTAL J. - BARTHA D. - BÁLINT S. - BÖLÖNI J. - KIRÁLY G. - MARKOVICS T. - SZMORAD F. 1994: A Kőszegi-hegység virágos flórája. - in: Bartha, D. (ed.) A Kőszegi-hegység vegetációja. 54-100.

BOROS Á. 1922: Florisztikai jegyzetek ("Útinapló") - 7:79-81.

BOROS Á. 1937: Florisztikai jegyzetek ("Útinapló") - 23:242-243.

BOROS Á. 1938: Florisztikai jegyzetek ("Útinapló") - 24:141-144.

CAJANDER A. 1935: Über die fennoskandischen Formen der Kollektivart *Carex polygama* Schkuhr. - Ann. Bot. Soc. Zool.-Bot. Fenn. Vanamo 5 (5): 1-117.

GOMBOCZ E 1906: Sopron vármegye növényföldrajza és flórája. - Mat. és Term. Közlem. 28: 401-557.

JAKUCS P. 1961: Az Északi-Középhegység keleti felének növényzete. - Földr. Ért. 10: 376-378.

JUHÁSZ L. 1983: A zergeboglár (*Trollius europaeus* L.) új lelőhelye hazánkban. - Botanikai Közlemények 70: 41-42.

JUHÁSZ M. - SZERDAHELYI T. - SZOLLÁT GY. 1985: Újabb adatok a Barcsi Tájvédelmi Körzet flórájához. - Dunántúli Dolgozatok. Természettudományi Sorozat 5:35-50.

LÁJER K. 1996: *Carex buxbaumii* Wahlenb Magyarországon. - Kitaibelia 1: 36-45.

NAGY M. - PAPP M. 1992: Az *Alchemilla monticola* Opiz új előfordulása a Cserehátban. - Botanikai Közlemények 79: 29-35.

NAGY M. - PAPP M. 1995a: Adatok Szászfa-Rakaca közötti terület vegetációjához. - Calandrella (megjelenés alatt)

- NAGY M. - PAPP M. 1995b: A Rakaca forrásvidékének növényzete. - Calandrella (megjelenés alatt)
- NAGY M. - PAPP M. 1995c: A *Fritillaria meleagris* néhány morfológiai jellemzője és populációdinamikája két cserehádi lápréten végzett vizsgálatok alapján. - Calandrella (megjelenés alatt)
- PENKSZA K. - SZERDAHELYI T. 1995: Az *Agrostis* nemzetség külső alakтана. - in: KOVÁCS M. (szerk.): Az *Agrostis* nemzetség. Magyar Kultúrfióra (megjelenés alatt)
- ROTHMALER, W. 1994: Exkursionsflora von Deutschland III. - Gustav Fischer Verlag, Jena ,Stuttgart, New York, pp. 752
- SIMON T. 1992: A magyarországi edényes flóra határozója. - Tankönyvkiadó, Budapest, pp. 892.
- SOÓ R. 1973: A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve. V. - Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 723.
- SOÓ R. 1980: A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve. VI. - Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 557.
- SZODFRIDT I. - TALLÓS P. 1962: A *Carex hartmani* Magyarországon és újabb florisztikai adatok a Bakonyaljáról. - Botanikai Közlemények 49: 258-262
- THAISZ L. 1908: Adatok Abauj-Torna vármegye flórájához (I-ső közlemény). - Növ. Közlem. 7:131-132.
- THAISZ L. 1910: Adatok Abauj-Torna vármegye flórájához (II-ik közlemény). - Botanikai Közlemények 8:217-221.
- THAISZ L. 1911: Adatok Abauj-Torna vármegye flórájához (III-ik közlemény). - Botanikai Közlemények 9:122-130.
- TÍMÁR G. - SZMORAD F. 1996: Új adatok a Soproni-hegység flórájához. - Kitaibelia 1:17-24.

SUMMARY

Floristic data to the Cserehát, the Bódva-valley and the Rakaca-basin, Hungary, I.

K. PENKSZA, G. SALAMON

27 species are discussed on 17 habitats. The 3rd site, where *Carex buxbaumii* found in Hungary, is in a damp meadow near Hídvégardó. Data published here on *Carex caespitosa* mean the recent data on the occurrence of this species, because former data are not justifiable or erroneously reported.